

Devetdeset let Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani (1919–2009)

Ninety Years of the Ljubljana Faculty of Medicine (1919–2009)

Zvonka Zupanič Slavec

Inštitut za zgodovino
medicinske MFUL,
Zaloška 7a,
1000 Ljubljana

Korespondenca/ Correspondence:

Prof. dr. Zvonka Zupanič
Slavec, dr. med., Inštitut
za zgodovino medicine
MFUL, Zaloška 7a,
1000 Ljubljana
zvonka.slavec@gmail.com

Ključne besede:

nepopolna in popolna
Medicinska fakulteta
v Ljubljani, začetki,
Visoka medicinska šola,
Stomatološka fakulteta,
do- in podiplomski študij,
vzgoja slovenskega
zdravništva

Key words:

preparatory and full
Ljubljana Faculty of
Medicine, beginnings,
Medical College,
Faculty of Stomatology,
undergraduate and
graduate program,
training Slovenian
medical professionals

Citirajte kot/Cite as:

Zdrav Vestn 2009;
78: 658–672

Prispelo: 11. sept. 2009,
Sprejeto: 13. nov. 2009

Izvleček

Slovenska medicina ima svoje zgodnje predhodnike v prosvetljenski Akademiji delovnih z njeno medicinsko sekcijo in z dr. Markom Gerbcem. Leta 1782 ustanovljeni ljubljanski mediko-kirurški licej je izobraževal srednje zdravstvene kadre, v času Ilirskih provinc pa je napredoval na raven medicinske fakultete, ki pa zaradi avstrijske reokupacije Ilirskih provinc ni uspela izobraziti niti prve generacije diplomantov. Leta 1848 smo na Slovenskem ostali celo brez medicinskega liceja, ohranile so se le babiške šole. Šele razpad avstroogrske monarhije je omogočil leta 1919 nastanek nepopolne medicinske fakultete (MF) s štirimi predkliničnimi semestri. Leta 1940 je fakulteta po napornih prizadevanjih pridobila še 5. in 6. semester. Povojni elan je pripeljal v juliju 1945 do ustanovitve popolne medicinske fakultete z 10. semestri. Na pionirski način in z neizmerno predanostjo je skromna kadrovska zasedba uspela vpeljati redni študij. V študijskem letu 1949/50 se je MF odcepila od Univerze in kot Medicinska visoka šola vzgojila le eno generacijo zdravnikov, leta 1954 pa se je ponovno priključila Univerzi. V času odcepa so ustanovili Stomatološko fakulteto, ki se je kmalu povezala z MF, kjer sta nastala dva oddelka – za splošno medicino in stomatologijo. Leta 1968/69 je MF vpeljala magistrski študij in leta 1995 enoviti doktorski študij, v študijskem letu 1989/90 pa je študij podaljšala na 12 semestrov. Leta 1975 je z izgradnjo nove stavbe Kliničnega centra pridobila potrebne predavalnice, seminarske prostore in prostore za klinične vaje. Desetletje za tem, leta 1987, so se osrednji predklinični inštituti preselili

v novo stavbo MF, študenti pa so končno pridobili sodobne vavalnice, študijske prostore in drugo. Študij se je vsa leta spreminjal in posodabljal, leta 2009/10 je stekel po bolonjski reformi. V 90-letnem obstoju je MF vzgojila okoli 7.000 zdravnikov in 1.500 zobozdravnikov ter dala na podiplomskem študiju nad 750 doktorjev znanosti med zdravniki in zobozdravniki ter številne diplomante na podiplomskih kliničnih izobraževanjih. MF je usmerjena v prihodnost, k čvrstemu povezovanju teorije s prakso, interdisciplinarnemu in mednarodnemu sodelovanju, predvsem pa v vzgojo kakovostnih novih zdravniških kadrov.

Abstract

The early beginnings of Slovenian medicine lie in the Enlightenment-era *Academia operatorum* (Academy of the Industrious) and its medical section with the physician Marko Gerbec. In 1782, a lyceum for medicine and surgery was established in Ljubljana, the first to provide a secondary level of medical education. Later on, when Slovenia was part of the Illyrian Provinces, the school advanced to the level of a medical faculty, but the subsequent reassertion of Austrian control over the Illyrian Provinces prevented the school from completing even the first class of graduates' training. In 1848, Slovenians lost its medical lyceum and only midwifery schools remained. It was only after the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy that a preparatory medical faculty offering four preclinical semesters was established in 1919. In 1940, the faculty also added a fifth and sixth semester. The postwar impetus led

Slika na strani 662: Frontalni pogled na stavbo ljubljanske medicinske fakultete na Korytkovi 2 (slika Ko-Gu, 2009)

to the establishment of a full medical faculty with ten semesters in July 1945. As pioneers in the field displaying extraordinary commitment, the undersized faculty succeeded in introducing a full-time program. In the 1949/50 academic year, the Faculty of Medicine split from the university and trained one generation of physicians as a medical college; in 1954, it became part of the university again. During the split, the Faculty of Stomatology was established, which soon joined with the Faculty of Medicine, whereupon two departments were established: one for general medicine and one for stomatology (dental medicine). In the 1968/69 academic year, the Faculty of Medicine introduced a master's program, and in 1995 a uniform doctoral program; in the 1989/90 academic year, it extended its program to twelve semesters. In 1975, the new Ljubljana Medical Center building was built and the faculty thus obtained the necessary lecture halls,

classrooms, and rooms for clinical practice. In the next decade, in 1987, the main preclinical institutes moved to the new building of the Faculty of Medicine and students finally received state-of-the-art lab classrooms, facilities, and other infrastructure. Throughout the years the program has continued to change and stay up to date, and new Bologna-style degree programs was implemented in the 2009/10 academic year. In its ninety years of existence, the Faculty of Medicine has trained approximately 7,000 physicians and 1,500 dentists, and awarded more than 750 doctorates in the graduate program for physicians and dentists; it has also trained many students in graduate clinical training programs. The Faculty of Medicine is oriented towards the future, a strong connection between theory and practice, interdisciplinary and international cooperation, and especially training new top-quality medical professionals.

Salus aegroti suprema lex
Zdravje bolnika – najvišji zakon

Medicina med Slovenci pred ustanovitvijo medicinske fakultete

Prve znanstvene korake v medicini je na naših tleh napravila medicinska sekcija Akademije delovnih (*Academie operosorum*), ki je nastala leta 1693, z najvidnejšim predstavnikom dr. Markom Gerbcem (1658–1718), ki se uvršča med najpomembnejše slovenske zdravnike in nekdanje študente univerze v Padovi.¹ Še nekaj odličnih ljubljanskih zdravnikov, prav tako članov Akademije delovnih, je postavljalo temelje znanstvenega dela v medicini na slovenskih tleh. Kirurg in ordinarij cesarskega špitala Filip Jakob Breclj je sredi 18. stoletja v Ljubljani prirejal anatomske vaje in predavanja (*Collegium publicum*).² Leta 1753 je bila ustanovljena babiška šola, kar štejem za začetek ljubljanske medicinske šole, kjer sta učila Fran Klopstein, ki je prirejal ponavljalne tečaje za kirurge, in Balthasar Hacquet (1739–1815), ki je prinesel na Slovensko poleg medicinskega napredka tudi pomembne naravoslovne raziskave.³

Leta 1780 je na babiški šoli magister anatomije, kirurgije in porodništva Anton Makovic (1750–1803) začel poučevati v slovenskem jeziku. Makovic je tudi leta 1782 prevedel iz nemškega jezika v slovenščino prvo nacionalno medicinsko knjigo, babiški učbenik *Prašanja inu odgovori čez ušegarstvu*, pri čemer je opravil pionirsko delo v slovenskem porodniškem izrazoslovju.⁴

Leta 1782 so na liceju k pouku filozofije in teologije v Ljubljani in Celovcu dodali še mediko-kirurški študij. Mediko-kirurški učni zavod se je v Ljubljani nahajal v stavbi liceja na Vodnikovem trgu. Postal je predhodnik prve medicinske fakultete pri nas. Vzgal je kirurge in ranocelnike, med predavatelji pa je bil prirodoslovec evropskega slovesa Balthasar Hacquet (1739–1815); predaval je botaniko, kemijo, anatomijo, kirurgijo in porodništvo. Predavatelj anatomije, porodništva in kirurgije je bil še Vincenc Kern (1760–1829), od 1805 priznan predavatelj kirurgije na dunajski vojno-medicinski fakulteti. Gojenci mediko-kirurškega učnega zavoda so imeli v letih od 1787 do 1808 praktične vaje v ljubljanski bolnišnici na Ajdovščini.⁵ V času Ilirskih provinc (1809–1813) je licej postal *École centrale* s sedmimi oddelki. Če smemo *École centrale* istovetiti z univerzo, potem je

Slika 1: Licejska stavba na Vodnikovem trgu v Ljubljani, kjer je v času Ilirskih provinc (1809–1813) nastala predhodnica slovenske medicinske fakultete.

pri nas nastala nekakšna medicinska fakulteta, ki je bila urejena podobno kot medicinske fakultete v Franciji. Študij naj bi trajal pet let. Za medicinsko in kirurško smer je bil učni načrt prvih treh let skupen, zadnji dve leti pa sta pri medicinski smeri poudarjali patologijo in kliniko, pri kirurški smeri pa predpisovali več praktičnega pouka iz anatomije, kirurgije, porodništva in sodne medicine. Konec Napoleonove Ilirije z letom 1813 je pomenil tudi konec te šole in z njo prve predhodnice ljubljanske medicinske fakultete. Po restavraciji avstrijske monarhije je bila šola degradirana na stopnjo srednje medicinske šole. Šolska reforma iz leta 1810, ki so jo morali izpeljati po prenehanju francoske oblasti, je razširila srednješolski učni načrt in pripeljala na zavod nekaj novih učiteljev. Pri zavodovih učiteljih je ostajala ves čas zelo živa zavest, da je treba slej ko prej ustanoviti medicinsko fakulteto.⁶ V tem so jih vsaj moralno podpirali člani komisije za medicinske študijske reforme in licejski rektor dr. Jurij Matija Šporer. Študijski program se je sčasoma spreminjal, pogoji za vpis so postali zahtevnejši, tako da se je tudi mediko-kirurški študij prilagajal višjim zahtevam in po študijski reformi leta 1833 pripravljaj pogoje za preobrazbo šole v fakulteto. Ljubljanska medicinska šola je študijske reforme sicer uspešno izpeljala, kljub temu in kljub zahtevam po ustanovitvi popolnega vseučilišča v Ljubljani, v katerem naj bi ostal do ustanovitve medicinske fakultete mediko-kirurški študij neokrnjen, pa so oblasti v politično nemirnem

letu 1848 ljubljansko šolo zaprle.⁷ Medicinski licej so oblasti odvzele samo Ljubljani, enake šole v Gradcu, Salzburgu in Innsbrucku pa so se obdržale in napredovale v medicinske fakultete. V pomladi narodov je bil zatrt napredek medicine v slovenskem prostoru. O medicinski fakulteti na Slovenskem se potem ni več veliko govorilo. Zdravniki sami so se od leta 1861 zbirali v Zdravniškem bralnem društvu, od 1863 v Društvu zdravnikov na Kranjskem,⁸ od 1876 v Društvu zdravnikov na Štajerskem, po letu 1919 pa v preimenovanem Slovenskem zdravniškem društvu. Vse do konca prve svetovne vojne zdravništvo ni ponovilo zahteve po fakulteti.⁹ (Slika 1)

Razvoj nepopolne medicinske fakultete

Po razpadu avstroogrške monarhije je bila leta 1918 v Ljubljani pri vseučiliški komisiji ustanovljena podkomisija za medicinsko fakulteto. Februarja naslednje leto je bila na občnem zboru Slovenskega zdravniškega društva skoraj soglasno sprejeta resolucija z zahtevo po takojšnji ustanovitvi medicinske fakultete na Univerzi v Ljubljani. Podkomisija za medicinsko fakulteto, ki so jo sestavljali dr. Lojz Kraigher (1877–1959), dr. Ivan Oražen (1869–1921) in dr. Alojz Zalokar (1887–1944), je pripravila poročilo, v katerem je priporočila pričetek pouka za prvi letnik jeseni leta 1919, napovedala priprave za pouk v naslednjih letnikih ter predložila načrt za razmestitev fa-

Slika 2: Dr. Lojz Kraigher (1877–1959) je bil leta 1919 pisec prvega besedila o potrebi po slovenski medicinski fakulteti (iz fotoarhiva Inštituta za zgodovino medicine MF UL)

kultetnih ustanov in osnutek učnega načrta. (Slika 2) Fakultetni inštituti naj bi dobili prostore v tedaj novi vojašnici ob Poljanski cesti, novi Anatomski inštitut pa naj bi bil kot ena prvih novih univerzitetnih stavb postavljen na zemljišču ob Ljubljani. Projektiran je bil že v letu 1919/20, zgrajen pa naj bi bil do jeseni 1921; za arhitekta je bil izbran ustanovni profesor fakultete za arhitekturo, učenec prof. Otta Wagnerja Ivan Vurnik.¹⁰ (Slika 3)

Ob ustanovitvi Univerze v Ljubljani z zakonom z dne 23. julija 1919 je bila med fakultetami tudi medicinska, a na njeno veliko razočaranje samo z dvema pripravljavnima letnikoma. Pouk v prvem letniku se je začel

novembra 1919, vpisalo se je 66 slušateljev. Do konca leta 1938 je opravilo prvi rigoroz 543 kandidatov, ki so študij nadaljevali v Zagrebu, Beogradu ali v tujini. Učni načrt je bil povzet po načrtu zagrebške medicinske fakultete, ustanovljene 1917.¹¹ Uradni list Kraljevine SHS je novi zakon objavil 23. avgusta 1919. Zanjega avgusta isto leto so bili že imenovani prvi profesorji. Patološko anatomijo je prevzel dr. Janez Plečnik (1875–1940), anatomijo in fiziologijo živčevja dr. Alfred Šerko (1879–1938), anatomijo in histologijo očesa dr. Albert Botteri, ki pa je že naslednje leto odšel v Zagreb, v Ljubljani pa so imeli težave s kadri za to področje in za fiziologijo.¹² (Slika 4) Tako se je začela petindvajsetletna trnova pot ljubljanske Medicinske fakultete (MF). Predavanja iz anatomije in sodne medicine (za pravnike) so potekala v sobi, ki je bila v jutranjih urah predavalnica, nato pa obdukcijski prostor, predavalnico anatomskega inštituta pa so gradili po polžje. V letih 1919 do 1939 je bila nepopolna MF z vsemi inštituti nastanjena v stavbi Anatomskega inštituta na Zaloški 4. Prostorska stiska na MF je povezala učitelje in študente. Gmotno stisko medicincev je delno ublažilo izjemno darilo zdravnika dr. Ivana Oražna (1869–1921). V svoji oporoki je leta 1921 zapustil Medicinski fakulteti in njenim slušateljem hiši v Wolfovi ulici in na Dolenjski cesti v Ljubljani, ki sta bili preurejeni v Oražnov dijaški dom. Od leta 1925 do danes je v njiju brezplačno bivalo okoli 900 študentov ljubljanske univerze, po ustanovitvi popolne medicinske fakultete večinoma medicinci.¹³ (Slika 5)

Tik pred drugo svetovno vojno so postale zahteve po novi bolnišnici v Ljubljani in popolni medicinski fakulteti v javnih medijih tako glasne in številne, da jih ni bilo mogoče več omalovaževati.¹⁴ Beograjska vlada je leta 1940 končno dovolila dopolnitev fakultete s petim in šestim semestrom. Študijski program se je razširil za tri predmete: patologijo, kirurgijo in interno medicino. Fakulteti so dodelili tri nove redne profesorje: za patologijo dr. Franca Hribarja (1895–1967), za kirurgijo dr. Božidarja Lavriča (1899–1961) in za interno medicino dr. Karla Lušickega (1892–1958). Led je bil prebit in navdušenja ni manjkalo. Fakulteta je pridobila nekaj dodatnih prostorov, v stari prosekturi za pato-

Slika 3: Pogled na eno prvih novih univerzitetnih stavb sploh, stavbo Anatomskega inštituta na Zaloški cesti v Ljubljani, delo arhitekta prof. Ivana Vurnika (1884–1971) iz dvajsetih let 20. stoletja (slika iz fotoarhiva Inštituta za zgodovino medicine MF UL).

Slika 4: Študentski obisk protituberkuloznega sanatorija na Golniku okoli leta 1935. S študenti sta nevropsihiater prof. dr. Alfred Šerko (1879–1938) in anatom doc. dr. Milan Cunder (1908–1970) (iz fotoarhiva Inštituta za zgodovino medicine MF UL).

logijo, za kirurško in interno kliniko pa so tik pred vojno zgradili prizidek k stavbi kirurškega oddelka. Obe kliniki so odprli poleti 1941. V vojnih letih je fakulteta životarila. Predavanja so se nadaljevala, prav tako vaje, vse več profesorjev, asistentov in študentov pa se je vključevalo v osvobodilno gibanje, ali so odšli v partizane ali so bili zaprti, pregnani v taborišča ali odpeljani na prisilno delo. Pouk je prenehal junija 1943.¹⁵ Med vojno je slovensko zdravništvo zgubilo 31 zdravnikov in MF 44 študentov medicine.¹⁶ (Slika 6)

Slika 5: Oražnov dijaški dom na Wolfovi ulici v Ljubljani (iz fotoarhiva Inštituta za zgodovino medicine MF UL)

Nastanek popolne medicinske fakultete

Popolna medicinska fakulteta v Ljubljani z desetimi semestri je bila ustanovljena z vladnim odlokom 31. julija 1945.¹⁷ Fakulteta je prevzela zdravstvene zavode na območju ljubljanske splošne bolnišnice in v njeni sosesčini ter v njih naselila klinike in inštitute. Uprava MF, Centralna medicinska knjižnica (CMK) in nekateri predklinični inštituti so leta 1945 dobili provizorične prostore v stari in neugledni stavbi šentpeterske kasarne, v kateri so večinoma še danes. (Slika 7) Trdno zaupanje in nepopustljiva volja tedaj zaposlenih fakultetnih sodelavcev so omogočili, da se je fakulteta v nekaj mesecih dvignila domala iz nič in že v zimskem semestru študijskega leta 1945/46 začela s predavanji in vajami v vseh letnikih, čeprav je silno primanjkovalo vsakršne opreme in še posebej učbenikov. Tedaj je imela fakulteta 27 učiteljev in 566 slušateljev, od tega v prvem semestru 302 (165 študentov in 137 študentk), ki so imeli pred seboj deset semestrov študija. Med prve učitelje na popolni MF so bili imenovani Božidar Lavrič, Igor Tavčar, Pavel Lunaček, Janez Milčinski, Bogdan Brecelj, Franc Derganc, Jože Rant, Valentina Kobe, Milica Valentinčič in drugi. (Slika 8)

Na popolni medicinski fakulteti je bila ustanovljena tudi stomatološka klinika, učna baza za predmet stomatologija. Za medicince je bil sprva predmet fakultativni, kmalu pa je postal obvezen. Redni profesor za stomatologijo in prvi predstojnik stomatološke klinike je postal Jože Rant (1896–1972).

Naslednja leta predstavljajo obdobje najhitrejše rasti MF. V študijskem letu 1950/51 je bilo število vpisanih slušateljev največje – 817, učiteljev je bilo takrat 32. Od ustanovitve leta 1945 je bila popolna MF vključena v zdravstveni resor, enako obe drugi jugoslovanski MF, zagrebška in beograjska. Fakulteta je s tem, ko je prevzela ljubljanske bolnišnice, postala odgovorna tudi za vse bolnišnično zdravljenje. Vez z univerzo se je ohranjala preko pedagoškega dela.

Slika 6: Vrhnji del spominske plošče med 2. svetovno vojno padlih zdravnikov in medicincev na pročelju nekdanjega Dergančevega sanatorija na Komenskega ulici 4 v Ljubljani, kjer je desetletja domovalo Slovensko zdravniško društvo. Na spodnjem delu plošče so poimensko navedeni vsi padli.

Medicinska visoka šola in Stomatološka fakulteta

V razvoju medicinske fakultete v letih od 1949 do 1954 je sledilo posebno obdobje, ko je bila fakulteta izločena iz univerze. Postala je samostojna Medicinska visoka šola (MVŠ) z vsemi pristojnostmi, ki jih je zanjo dotlej imela univerza. Ta poteza je verjetno precej skrajšala postopek ustanavljanja stomatološke fakultete, naslednice stomatološke klini-

Slika 7: Šentpeterska kasarna je leta 1945 postala sedež Medicinske fakultete, v njej še danes domuje dekanat s Centralno medicinsko knjižnico ter nekaterimi predkliničnimi inštituti (slika foto Ko-Gu, 2009).

ke. Poleg Jožeta Ranta, ki je ob stomatologiji začel predavati tudi ortodontijo, je fakulteta zaposlila še nekaj predavateljev in asistentov. Prostorska stiska se je za stomatologe končala leta 1954, ko se je stomatološka fakulteta preselila v novo stavbo stomatološke klinike. V obdobju MVŠ je bil v študijskem letu 1952/53 uveljavljen tudi šestletni študij, ki pa ni potekal niti za eno celo generacijo; od leta 1957 je bil študij ponovno omejen na pet let. Medicinska in stomatološka fakulteta sta ustrezno spremenili učna načrta. Leta 1952 so bile iz pristojnosti MVŠ izločene dotedanje klinike in dobile status zdravstvenih zavodov. Z zakonom o univerzah je leta 1954 prenehala obstajati MVŠ. Fakulteta za splošno medicino in stomatologijo z dvema oddelkoma je bila ponovno vključena v univerzo. Leto 1960 je zaradi pomanjkanja zobozdravstvenih terapij prineslo novo spremembo študija stomatologije. Uveden je bil stopenjski študij, ki je veljal le za eno generacijo. (Slika 8a) Leta 1960 se je nadaljevala izgradnja stomatološke klinike, njen prizidek ob Lipičevi ulici pa je bil dograjen leta 1963.¹⁸ Tega leta sta bila za diplomante ukinjena naziva doktor medicine in doktor stomatologije, zamenjala sta ju naziva zdravnik in zobozdravnik,¹⁹ ki sta bila po velikem trudu Slovenskega zdravniškega društva leta 1986 ponovno zamenjana s starima nazivoma. V tem skoraj 25-letnem obdobju diplomanti MF večinoma niso dvigovali diplom, ampak le potrdila o končanem študiju.

Čas po letu 1960 je prinesel najhitrejšo rast MF. Leta 1961 je MF imela 17 inštitutov, 19 klinik in 3 samostojne zavode. V nadaljnjih petnajstih letih je bil študijski načrt na dnevnem redu sleherne seje fakultetnega sveta. Poglavitna skrb fakultete je bila, da utrdi svojo kadrovsko in materialno bazo ter zagotovi zdravstveni službi zadostno število zdravnikov, predvsem zdravnikov splošne medicine in zobozdravnikov, saj jih je primanjkovalo po vsej Sloveniji. Učni načrt se je spreminjal v skladu z razvojem medicine v svetu in doma, tako da se je število predmetov od leta 1945 do 1960 podvojilo. Pokazala pa se je potreba po reformi študija, ki se je začela leta 1960 in se je nadaljevala v sledečih letih. Bistvo reforme je bilo v poudarjanju prakse in individualnega pouka. Za diplo-

Slika 8: Prvi predavatelji (pisani poševno) na popolni Medicinski Fakulteti v Ljubljani avgusta 1945 in predstavniki Univerze ter vlade. Prva vrsta z leve: *mikrobiologinja Milica Valentinčič Petrovič*, Zdenka Kidrič, minister za zdravje Marjan Ahčin, Boris Kidrič, *pediater Bogdan Derč*, France Kidrič, *nevrolog Ivan Marinčič*. Druga vrsta z leve: *kirurg Božidar Lavrič*, Juš Kozak, *infektologinja Sabina Praprotnik*, Milko Kos, *dermatovenerolog Jernej Demšar*, *zgodovinar medicine Ivan Pintar*, *anatomka Valentina Kobe*. Tretja vrsta z leve: *internist Igor Tavčar*, *forenzik Janez Milčinski*, *radiolog Josip Hebein*, Fran Ramovž, *biokemik Dušan Štucin*. Zadnja vrsta z leve: Ferdo Kozak, *okulist Leopold Ješe*, *patolog Franc Hribar*, Josip Vidmar, *ortoped Bogdan Breclj*, *ginekolog Pavel Lunaček* in *biolog Hubert Pehani* (iz fotoarhiva Inštituta za zgodovino medicine MF UL)

manta MF je bilo zaželeno, da ima temeljno splošnomedicinsko izobrazbo, s katero bi se po končanem študiju lahko vključil v katero koli zdravniško dejavnost. Dolžnost fakultete je bila, da je v učnih bazah poskrbela za poglobljen pouk v vseh strokah. Za slušatelje je bil ta pouk fakultativen. Pogoj za poglobljen študij pa je bil, da je kandidat dobro opravil osnovne študijske obveznosti, v poglobljen študij pa so bili sprejeti študenti z natečajem. Sleherni ustanova je vsako leto razpisala določeno število mest in vsaka stroka je morala izdelati program za poglobljen študij. Enako pobudo je fakulteta prevzela za uvedbo enoletnega staža.²⁰

Težnja po stabilizaciji razmer je bila najizrazitejša leta 1965 ob sprejemu jugoslovan-
skih norm za študij na medicinskih fakultetah. Fakulteta se je usmerila v konsolidacijo študijskih razmer, učinkovitejše izvajanje pouka in izdelala nove učne načrte. MF je morala rešiti tudi prostorsko stisko. Vaje so trajale v številnih skupinah, redno do poznih večernih ur, eksplozija svetovnega medicinskega znanja pa je napovedovala še širitev učnega programa, vzgojo novih strokovnjakov, odpiranje novih delovnih mest in dodatne prostorske zahteve. (Slika 9) Graditev predkliničnih inštitutov je bila zato neogibna, za njo pa je poleg MF in njenih študentov

Slika 9: Študenti medicine pri kliničnih vajah v šestdesetih letih 20. stoletja (iz fotoarhiva Inštituta za zgodovino medicine MF UL).

čvrsto stalo Slovensko zdravniško društvo s prof. dr. Antonom Dolencem (r. 1930) na čelu in Zdravniški vestnik. Gradnja je bila nujna tudi za Klinični center, saj ni imel lastne prosekture, fakultetna prosektura pa že dolgo ni zadoščala sodobnim potrebam in zahtevam. Fakultetna zamisel je bila, da bi (zaradi pomanjkanja sredstev) nove prostore gradili v dveh etapah. Gradnja prve stavbe se je začela leta 1973, v glavnem končala leta 1984, vseljena pa je bila leta 1987. Projektiral jo je arhitekt Vladimir Ažman. Do gradnje

Slika 8a: Prvi kolektiv Stomatološke fakultete Medicinske visoke šole leta 1955. Z leve se vrstijo učitelji: Branko Palčič, Vladimir Volovšek, Valter Krušič, Vera Lenart, Božena Lavrič, Jože Rant, Lojze Brenčič, Franc Čelešnik, Anton Logar, Milan Perušek in Vekoslav Šmid (iz fotoarhiva Inštituta za zgodovino medicine MF UL).

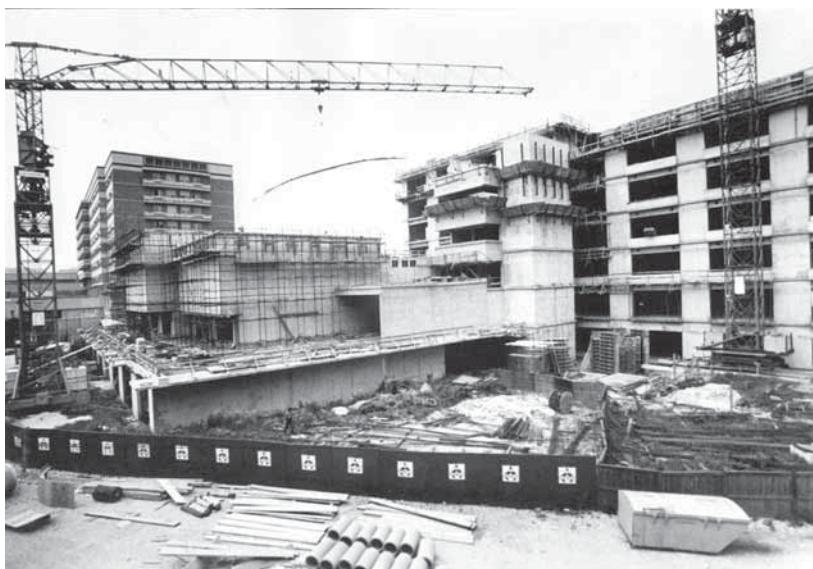
druge stavbe še po dvajsetih letih ni prišlo in številni predklinični inštituti delujejo v slabih prostorskih pogojih. Nova stavba MF je postavljena v kompleks bolnišničnega mesta in se smiselno povezuje z osrednjo bolnišnico in kliničnimi vajami v njej.²¹ (Sliki 10 in 11)

Tudi izgradnja nove stavbe Univerzitetnega kliničnega centra (UKC) je imela izreden pomen za napredek slovenskega dodiplomskega in podiplomskega študija medicine. Z njo je po letu 1975 tudi MF dobila v uporabo predavalnice in prostore za vaje za nemoten del študija na klinikah. To je bil nedvomno poglobitni mejnik v sodobnem slovenskem razvoju raziskovalne in izobraževalne dejavnosti v medicini. (Slika 12)

Leta 1985 je štela MF 29 klinik, 17 inštitutov, 24 kateder in kot učni bazi še dve zdravstveni ustanovi – rentgenološki zavod in zavod za transfuzijo krvi. MF je tudi formalno vpeta v zdravstveni sistem in slovensko zdravstvo, saj je njena osrednja naloga izobraziti primerno število zdravnikov in zobozdravnikov za zdravljenje prebivalstva.²²

Spreminjanje študijskih programov na dodiplomskem študiju

Študija medicine in dentalne medicine potekata na MF na ločenih oddelkih, na Oddelku za dodiplomski študij in Oddelku za podiplomski študij. S končanim univerzitetnim študijskim programom medicina se pridobi univerzitetna izobrazba z nazivom doktor/doktorica medicine, z univerzitetnim študijskim programom dentalna medicina pa univerzitetna izobrazba z nazivom doktor/doktorica dentalne medicine. V študijskem letu 1989/90 je MF ponovno uvedla šestletni študijski program medicine in stomatologije s študijem predmetov v blokih. V predkliničnem delu se učni program ni bistveno spremenil. Prav tako se ni bistveno povečalo število učnih ur, saj je imel predhodni medicinski program 4.725 ur, povprečno 945 ur v študijskem letu, leta 1994 je število ur naraslo na 5.190 ur, leta 1999 pa na 5.500 učnih ur. Študenti medicine in dentalne medicine imajo letno 30 tednov študijskih obveznosti, od tega je 35 % ur namenjenih predavanjem,

Slika 10: Gradnja nove stavbe medicinske fakultete v osemdesetih letih 20. stoletja. V ozadju stavba Kliničnega centra (slika Jelka Simončič).

62 % vajam in seminarjem, 3 % ur pa izbirnemu pouku. V celotnem študijskem kurikulumu poslušajo 40 oziroma 48 predmetov. V letu 2009/10 se je na MF pričel prenovljeni program po bolonjski reformi. (Slika 13)

Študenti se vse pogosteje učijo tudi v osnovni zdravstveni dejavnosti, kjer se srečujejo z vsakdanjim delom praktičnega zdravnika. To možnost ponuja družinska medicina, pri pouku tega predmeta pa sodelujejo zdravniki – mentorji, ki sprejmejo študente v svoje ambulante pod nadzorom Katedre za družinsko medicino. (Slika 14)

Podiplomski študij

MF je imela vodilno vlogo pri razvoju podiplomskih programov na Univerzi v Ljubljani (UL). Magistrski študij je uvedla med prvimi na UL v študijskem letu 1968/69 in je do leta 1978/79 trajal pet semestrov, nato pa štiri semestre. V letih od 1976 do 1980 je bil organiziran študij akademske specializacije, ki je trajal štiri semestre, in ga je končalo 67 kandidatov. V devetdesetih letih 20. stoletja se je razvilo tudi eno- ali dvosemestrsko podiplomsko izobraževanje različnih kliničnih strok, ki ga je končalo nad 2.000 slovenskih zdravnikov in zobozdravnikov, ter veliko krajših podiplomskih izobraževanj za zdravnike splošne medicine.

Leta 1989 je MF poskušala študij povezati z drugimi univerzitetnimi podiplomskimi programi (program podiplomske šole akad. prof. dr. Janeza Peklenika). Kljub temu da je povezovanje po letu dni zamrlo, je poskus vendarle dal nekaj novih izhodišč, ki so pospešila kasnejše združevanje podiplomskih študijev na UL. Večje število podiplomskih študentov in sodelujočih fakultetnih učiteljev, zlasti na MF, je namreč zahtevalo formalno organizacijo dotedanjega individualnega raziskovalnega dela. Zato je MF leta 1989 študij formalizirala in ga kreditno

Slika 11: Ptičji pogled na stavbo nove Medicinske fakultete v Ljubljani, delo arhitekta Vladimirja Ažmana iz leta 1987. Desno so tri predavalnice, seminarski in študentski prostori, v levih stolpičih pa domujejo anatomski, histološki, patološki, sodnomedicinski in farmakološki inštitut. S sodobno prostorsko in vsebinsko zasnovo daje stavba optimalne pogoje za specifični medicinski študij (slika Ko-Gu, 2009).

Slika 12: Stavba Univerzitetnega kliničnega centra, delo arhitekta akad. Stanka Kristla, uradno predana namenu leta 1975 (slika Vlastja Simončič)

ovrednotila. Uvedli so individualne raziskovalne predmete in javne predstavitve predlogov magistrskih nalog, ki še danes sestavljajo bistveni del doktorskih programov.

Leta 1995 je MF v skladu z zakonodajo uvedla enovit magistrski in doktorski študij ter kreditni sistem, ki je omogočil neposredni prehod na doktorski študij. Ta je bil prilagojen evropskemu kreditnemu sistemu za podiplomske programe. Istega leta so skupaj z Biotehniško fakulteto, Fakulteto za farmacijo in Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo, v sodelovanju z Institutom Jožef Stefan in Kemijskim institutom, pripravili interdisciplinarni program Biokemije in molekularne biologije, ki ga je koordinirala MF, študent pa se je lahko vpisal na eni od sodelujočih fakultet. Program je prav tako omogočal pridobitev naziva doktor znanosti brez vmesne stopnje magisterija, če je kandidat predložil objavljen članek s področja doktorata v reviji s SCI indeksiranjem. Podobno je deloval interfakultetni študij Mikrobiologije, ki sta ga izmenoma na vsaki dve leti koordinirali MF in Biotehniška fakulteta.

Vsi trije programi so se leta 1999 pridružili štiriletnemu univerzitetnemu podiplomskemu študiju biomedicina, ki je leta 2007 prerasel v skupni triletni doktorski program biomedicina. Sodobni podiplomski študij na MF se združuje v okviru univerzitetnega znanstvenega študija biomedicina, sodeluje pa še v študijih varstva okolja in statistika. MF izvaja podiplomski študij na znanstvenih

področjih, ki zajemajo medicinske vede, stomatološke vede, biokemijo in molekularno biologijo, mikrobiologijo, varstvo okolja in statistiko, vodijo pa k pridobitvi naziva doktor znanosti. V povezavi z Zdravniško zbornico Slovenije in Ministrstvom za zdravje izvaja MF tudi specializacije sodne medicine, patologije in mikrobiologije z imunologijo.

Doktorski študijski program biomedicina traja tri leta, obsega 180 kreditnih točk in je po bolonjski shemi program tretje stopnje. Poudarek doktorskega študija je na raziskovalnem delu, na interdisciplinarnosti študija in na sodelovanju mednarodno uveljavljenih domačih in tujih strokovnjakov. Doktorski program omogoča pridobitev naslova doktor/doktorica znanosti na desetih znanstvenih področjih: medicina – klinična usmeritev, medicina – temeljna usmeritev, socialna medicina, mikrobiologija, biokemija in molekularna biologija, farmacija, genetika, klinična biokemija in laboratorijska biomedicina, toksikologija in veterinarska medicina. V študijskem letu 2008/09 je bilo na MF na podiplomski študij vpisanih 338 študentov.

Prvi doktorat znanosti je bil na MF podeljen še pred formalno vpeljavo podiplomskega študija leta 1957. Od tedaj do leta 1988 je bilo na MF promoviranih 342 doktorjev znanosti, od leta 1989 do 1993 102 doktorja znanosti, od leta 1994 do 2008 pa 595 doktorjev znanosti. Skupno je na MF do 5. novembra 2009 doktoriralo 1115 kandidatov, med njimi 748 zdravnikov in 57 zobozdravnikov.²³

Študenti, diplomanti in zaposleni na Medicinski fakulteti

V letih 1920 do 1930 je bilo v oba letnika medicine vpisanih okoli 100 študentov, med letoma 1930 in 1940 okoli 200 študentov, po letu 1940 je njihovo število naraščalo in je bilo v vse tri letnike vpisano 300–400 študentov. Na popolni MF je bilo po letu 1949 vpisanih 600–1000 študentov. Vpis novincev je med letoma 1945 in 1962 stalno naraščal (400 in več novincev letno), nato pa so ga omejili na 150 mest za študij splošne medicine in 50 mest za študij stomatologije.²¹ Kljub številnim vlogam MF na uradne naslove, da bi vpis povečali, saj so predvidevali pomanjkanje zdravnikov po upokojitvi številčne povojne generacije, so MF šele zadnje desetletje odobrili povečan vpis študentov. V akademskem letu 2007/08 je bilo na študijski program splošna medicina vpisanih 228 študentov in na študijski program dentalna medicina 71 študentov. V vseh šestih letnikih študija medicine in dentalne medicine na dodiplomski stopnji je bilo vpisanih 1.633 študentov (brez absolventov), na podiplomski stopnji pa 350 študentov. MF je povečan vpis zaradi pomanjkanja prostorskih in kadrovskih možnosti zelo obremenil in pouk spet poteka od zgodnjih jutranjih do kasnih večernih ur. Ljubljansko MF je delno razbremenilo odprtje MF v Mariboru leta 2004, ki

Slika 13: Študenti dentalne medicine pri vajah na fantomih (slika Jelka Simončič, 1999)

letno vpisuje okoli 100 študentov.

Razmerje med študentkami in študenti se je s časom spreminjalo. Ob ustanovitvi nepopolne MF je bilo vpisanih le 9 % študentk, okoli leta 1940 tretjina, med 1960 in 1970 polovica, v študijskem letu 1989/90 jih je bilo že 63 %. Tudi danes je med vpisanimi več študentk, pri medicincih približno 65 %, pri študentih dentalne medicine pa 82 %. Feminizacija zdravništva je postala vsakdanjost kljub zahtevam, ki jih zdravniški poklic prinaša. Povprečna študijska doba je sedem do osem let. Študij v tem času uspešno konča približno 90 % vpisanih.

Od leta 1946 do 2009 je na MF diplomiralo 8.507 študentov, med njimi 6.764 zdravnikov in 1.743 zobozdravnikov.

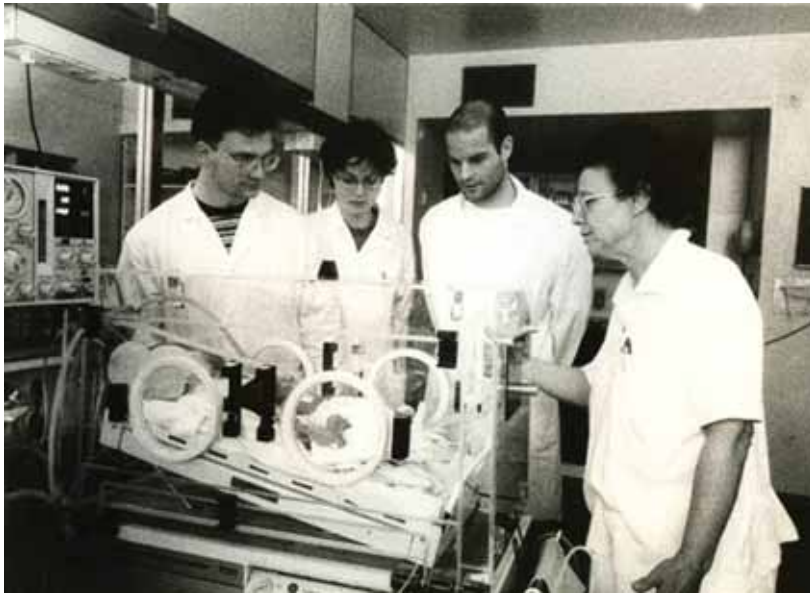
Leta 1992 je bilo na MF zaposlenih 644 uslužbencev, med njimi je bilo 240 fakultetnih učiteljev in sodelavcev. Leta 2009 fakulteta zaposluje 841 delavcev, od teh je 223 visokošolskih učiteljev, 80 asistentov, 83 raziskovalcev, 56 mladih raziskovalcev in 399 strokovnih in administrativnih delavcev. Pedagoški delavci so v glavnem zaposleni na predkliničnih ustanovah.

Že od ustanovitve MF je na nekaterih predkliničnih inštitutih – mikrobiološkem, patološkem in sodnomoedicinskem – razvita strokovna zdravstvena dejavnost, ki opravlja storitve za potrebe zdravstvene službe.

Računalniško in informacijsko središče (RIS) skrbi za osrednji del omrežja MF (Komunikacijske in informacijske mreže MF), osrednje storitve in aplikacije ter nudi pomoč koordinatorjem lokalnih omrežij.²⁴

Mednarodno sodelovanje

V zadnjih letih izvaja MF program Erasmus. V preteklem obdobju je bil delež mobilnosti med študenti in akademskim osebjem MF v okviru tega programa relativno majhen v primerjavi z drugimi članicami ljubljanske univerze. MF namerava v bodoče izboljšati izmenjave v okviru programa Erasmus ter določiti študentski in učiteljski sistem tutorstva za gostujoče študente, kakor tudi urediti nagrajevanje.²⁵

Slika 14: Študenti medicine z mentorjem ob inkubatorju na vajah iz pediatrije (slika Jelka Simončič, 1999)

Založniška in publicistična dejavnost

V devetdesetih letih je MF izdala veliko učbenikov, skript in najrazličnejših študijskih gradiv v slovenskem jeziku. V času, ko učbeniki še niso bili lahko dostopni, so pomenili edino tiskano študijsko literaturo. Danes strokovnjaki in študenti uporabljajo veliko strokovnih knjig v izvirnih jezikih in strokovne vire na medmrežju. Medicinska fakulteta ostaja pri odločitvi, da je izdajanje lastnih učbenikov pomembno, saj lahko domači strokovni pisci vanje vtkejo tudi strokovna izhodišča, ki so vezana na nacionalni prostor in zdravstvene posebnosti tukajšnjega prebivalstva. Ob tem bogatijo slovenski strokovni jezik in utrjujejo njegovo rabo, ki je zelo pomembna pri pogovoru zdravstvenega osebja z bolnikom.

Revija Medicinski razgledi izhaja na MF od leta 1962. Ustanovila jo je skupina študentov medicine in stomatologije. Člani uredništva so izključno študenti medicine in dentalne medicine, ki delujejo prostovoljno. Prvotni namen je bil objavljati pregledne članke, ki bi jih uporabili kot dopolnilno študijsko gradivo. V skoraj polstoletnem obstoju je revija prerasla v recenzirano strokovno revijo, ki objavlja pregledne, strokovne in raziskovalne članke s področja biomedicine ter prikazuje primerov iz klinične prakse. Avtorji člankov so večinoma zdravniki, predvsem ljubljanski fakultetni učitelji. Vsak letnik je

sestavljen iz štirih številčk. Revija ima tudi dodatek, ki navadno vsebuje novice iz sveta medicine, poročila z medicinskih praks, predstavitev strokovnih knjig, medicinskih kulturnih dogodkov in podobno.

Prostorski pogoji

Leta 1987 se je končala prva faza izgradnje petih predkliničnih inštitutov, ki so bili ozko grlo izobraževanja zdravništva, tj. za anatomijo, histologijo z embriologijo, patologijo, farmakologijo in sodno medicino. V novo Ažmanovo stavbo na Korytkovi ulici 2 se je vselil tudi oddelek za imunologijo Mikrobiološkega inštituta. Imenovani inštituti so dobili prostore za pedagoško, strokovno-znanstveno in znanstvenoraziskovalno delo, hkrati pa dopolnjujejo Univerzitetni klinični center v Ljubljani. Odprto je ostalo vprašanje izgradnje druge faze nove medicinske fakultete, ki zajema preostalih 12 inštitutov, Centralno medicinsko knjižnico, dekanat in prostore za študente. Znanstveno-pedagoški svet MF je pripravo načrta za zgraditev druge faze ob novi stavbi podprl že leta 1970. Zahteva, da se načrt izpelje, je bila ponovljena leta 1993, ko je Ministrstvo za zdravstvo sprejelo nalogo, da se pripravi temeljna informacija za smotrno poselitev bivše »vojne bolnice« na Zaloški cesti in uredi celotni kompleks kliničnega centra, kjer so še nameščeni fakultetni inštituti. Rešitev prostorske stiske številnih predkliničnih enot MF jeseni 2009 predvideva v prvi fazi prenovo dela objektov šentpeterske kasarne na Vrazovem trgu 2 ob Ljubljani, v drugi fazi, ki naj bi sledila takoj za tem, pa rušenje iste stavbe ob Lipičevi cesti in izgradnjo nove nadomestne zgradbe. (Slika 15)

Stanovska tradicija

Medicinska fakulteta neguje stanovsko tradicijo. Katedre in inštituti MF imajo svoje predmetne zbirke anatomskih, patoloških in sodnomedicinskih preparatov, mikroskopov, nacionalno zgodovinskomedicinsko zbirko z bogato knjižnico starih strokovnih knjig in drugo. Fakulteta želi ohranjati svež spomin na svoje predhodnike in učitelje, na vizionarje v stroki in nosilce naprednih misli v posa-

meznih obdobjih. Ob strokovnih srečanjih, ki jih pripravljajo fakultetne katedre in inštituti, v sodelovanju s klinikami in stanovskimi združenji, npr. Slovenskim zdravniškim društvom in Zdravniško zbornico Slovenije, se zbirajo slovenski zdravniki različnih specialnosti in posodablajo svoje znanje. Srečanja se v številnih primerih imenujejo po znanih slovenskih zdravnikih. Patologi z anatomi in histologi imajo Plečnikov memorial, internisti in splošni zdravniki Tavčarjeve dneve, pediatri Derčeve in dermatovenerologi Kogojeve dneve, infektologi Bedjaničeve, ortodonti Rantove, čeljustni kirurgi Čelešnikove dneve, zgodovinarji medicine Pintarjeve in klinični psihologi Bregantove dneve. Sodni medicinci se zbirajo na memorialih akademika Janeza Milčinskega. Poteka še veliko drugih srečanj. Večinoma imajo mednarodno udeležbo, njihova vsebina pa je običajno zbrana v zbornikih.

Na nekaterih katedrah in inštitutih MF so uredništva strokovnih revij, npr. Onkologije, *Acta stereologica*. Učitelji MF so uredniki revije *Acta dermatovenerologica*. Številni učitelji so recenzenti v domačih in mednarodnih strokovnih revijah. Po svetu uspešno delajo in so cenjeni številni zdravniki, ki so študirali na ljubljanski medicinski fakulteti. Pomembno je tudi sodelovanje posameznih enot MF

z drugimi slovenskimi znanstvenimi ustanovami: z Univerzitetnim kliničnim centrom v Ljubljani in Mariboru, z Onkološkim inštitutom, z Inštitutom Jožef Stefan in Kemijskim inštitutom, z Biotehniško fakulteto in s Fakulteto za naravoslovje in tehnologijo ter s Fakulteto za elektrotehniko, s farmacevtsko industrijo in z drugimi. Interdisciplinarno delo na številnih področjih kaže, kako se z njimi plemenitijo nova spoznanja in uporabljajo v dobro človeka.

Sklep

Ljubljanska medicinska fakulteta je z 90-letno tradicijo od nepopolne, ustanovljene 1919, do popolne, ustanovljene leta 1945, dokazala svojo trdnost, pedagoško in strokovno uspešnost in prodornost. Za slovenski zdravstveni prostor je vzgojila nad 8.500 zdravnikov in zobozdravnikov, ki v domačem jeziku zdravijo bolnike, dajejo preventivno in kurativno zdravstveno varstvo vsej populaciji, nudijo strokovno pomoč v splošnih in specialističnih ambulantah, v regionalnih in kliničnih bolnišnicah, zdraviliških in rehabilitacijskih centrih, kjer na primarni, sekundarni ali terciarni ravni zagotavljajo vse potrebne zdravstvene usluge. Medicinska fakulteta v Ljubljani si je s podiplomskim študijem zago-

Slika 15: Stavba Medicinske fakultete v Ljubljani (foto Jelka Simončič, 2007)

točila tudi lastni raziskovalni kader, ki s številnimi doktorji znanosti nadaljuje uspešno znanstvenoraziskovalno delo številnih predkliničnih in kliničnih področij. Med njimi habilitira univerzitetne učitelje in asistente za svojo in tudi za mariborsko medicinsko fakulteto. Ustanova je ob vseh prostorskih, materialnih in kadrovske stiskah vedno iskala najboljšo pot za vzgojo in izobraževanje novih zdravnikov in zobozdravnikov. Zadovoljstvo bolnikov z njihovim delom pa je največje priznanje tej vzgojno-izobraževalni ustanovi.

Viri in literatura

1. I. Dr. Marko Gerbec. Ljubljana: SAZU, 1960: 40.
2. Borisov P. Od ranocelništva do začetkov znanstvene kirurgije na Slovenskem. Ljubljana: SAZU, 1977: 159–67.
3. Borisov P. Ginekologija na Slovenskem od začetkov do leta 1980. Ljubljana: SAZU, 1995: 50–9.
4. Makovic A. Prahanja inu odgovori czef Ufhegarftvu. Laubach: Johann Michael Promberger, 1782: 379.
5. Rijavec L. Ljubljanske bolnišnice. Prispevek k njihovi zgodovini. Ljubljana: Uprava kliničnih bolnišnic 1960: 21–3.
6. Pintar I. Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec. Ljubljana: samozal., 1939: 48–54.
7. Polec J. Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo. V: Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929. Ljubljana, Rektorat univerze, 1929: 299–302.
8. Smerdu F. Sto let zdravniškega društva. V: Poslanstvo slovenskega zdravnika. Ljubljana: Slovenska matica, 1965: 21–76.
9. Zupanič Slavec Z. Iz rok v roke, iz roda v rod: Slovensko zdravniško društvo in njegovi predsedniki: ob 140-letnici ustanovitve. Ljubljana: Slovensko zdravniško društvo, Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, 2001: 61–6.
10. Zalokar A. Ljubljanska Medicinska fakulteta. Misel in delo, 1934; 5: 5.
11. Anon. Medicinska fakulteta zagrebškega vseučilišča in Slovenci. Liječ Vijest 1917: 380–7.
12. Borisov P. Medicinska fakulteta v Ljubljani in njen razvoj med dvema svetovnima vojnama (1919–1945). V: Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani: 1919–1943: zgodovinski zbornik (ur. Kališnik M, Urlep F, Borisov P.). Ljubljana: Inštitut za zgodovino medicine, Zdravniška zbornica Slovenije, 2003: 35–88.
13. Zupanič Slavec Z, Štolfa F. Dr. Ivan Oražen (1869–1921): dobitnik Medicinske fakultete in slovenskega naroda. Ljubljana: Medicinska fakulteta, 1998: 139.
14. Anon. Spomenica Društva medicincev o nepopolni medicinski fakulteti in pomanjkljivi zdravstveni organizaciji v Sloveniji. Ljubljana, 1940.
15. ZAMU Fond: MF, fasc. II/148, št. 361/43.
16. Kanoni J. In memoriam našim stanovskim tovarišem in tovarišicam, padlim in mučenim do smrti v dobi narodnoosvobodilnega boja. V: Poslanstvo slovenskega zdravnika. Ljubljana: Slovenska matica, 1965: 605–6.
17. Odlok Narodne vlade Slovenije. Uradni list SNOS in NVS, 171 (31.7.1945), 23 (1945).
18. Rant J. Razvoj zobozdravstva v Sloveniji. V: Poslanstvo slovenskega zdravnika. Ljubljana: Slovenska matica, 1965: 240–51.
19. Zakon o strokovnih nazivih in akademskih stopnjah. Uradni list SFRJ, 13 (1963).
20. Medicinska fakulteta. V: Petdeset let slovenske Univerze v Ljubljani: 1919–1969. Ljubljana: Univerza, 1969: 481–521.
21. Fettich J. Medicinska fakulteta. V: Enciklopedija Slovenije, zv. 7. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993: 35–6.
22. Zupanič Slavec Z. Osem desetletij slovenskega šolanja zdravništva. V: Medicinska fakulteta v Ljubljani. Ob 80-letnici ustanovitve. Ljubljana: Medicinska fakulteta, 1999: 11–29.
23. Podatki podiplomskega oddelka MF UL, pridobljeni novembra 2009.
24. Enovit magistrski študij medicina UL Medicinska fakulteta. Vloga za pridobitev soglasja k študijskemu programu (članice) Univerze oziroma samostojnega visokošolskega zavoda. MF UL, 2008: 2–6.
25. Program Vseživljenjsko učenje / Erasmus na Medicinski fakulteti UL. Dostopno na: <http://www.mf.uni-lj.si/vsebina/menu1/919>, datum stika 3.4.2009.